Keski-Uudenmaan YMPÄRISTÖKESKUS

Kirjallinen asiantuntijalausunto

4.10.2016

Eduskunnan ympäristölakivaliokunta
HE 128/2016 vp
YmV@eduskunta.fi

Viite Kutsunne asiantuntijakuulemiseen ja asiantuntijalausuntopyyntönne 19.9.2016

HE 128/2016 vp HALLITUKSEN ESITYS LAIKSI YMPÄRISTÖNSUOJELULAIN MUUTTAMISESTA, HAJAJÄTEVEDET

Keski-Uudenmaan ympäristökeskus kiittää kutsusta tulla kuulluksi asiassa ja lausuu seuraavaa:

Käytännön kokemuksia jätevesiasetuksen toteuttamisesta

Ns. hajajätevesiasetuksen tultua voimaan 2004 aloitettiin osassa sopijakuntiamme neuvontatoiminta yhteistyössä mm. vesiensuojeluyhdistysten kanssa. Alkuvuosina neuvonnalla oli kova työ paikkaansa pitämättömien huhujen ja voimakkaan markkinoinnin aiheuttamien väärinkäsitysten korjaamisessa. Viranomaisten ja neuvontaa hoitavien tahojen resurssit eivät nähtävästi olleet riittävät ja edelleen samoja vääriä tietoja joudutaan neuvonnassa korjaamaan. Neuvonnan tuloksena innokkaimmat uusivat järjestelmiään. Tiiveimmille kyläalueille käynnisteltiin keskitetyn vesihuollon toteuttamista ja perustettiin vesiosuuskuntia. Tuntui, että pikkuhiljaa ihmiset saatiin ymmärtämään hyvän jätevesien käsittelyn merkitys lähialueen vesistöille ja asumisviihtyisyyteen.

Tilanne muuttui huomattavasti kun hajajätevesiasetusta muutettiin ensimmäisen kerran. Tuolloin ilmapiirin muutos näkyi selviten vesiosuuskuntien alueilla. Hajaasutusalueiden vesihuoltoverkostot oli suunniteltu tilanteessa, jossa useimmat kiinteistöt olivat jätevedenkäsittelyn jonkinlaisen tehostamisen tarpeessa. Puhdistustasovaatimusten muuttamisen myötä muutostarve koski huomattavasti harvempia kiinteistöjä. Vesihuoltoverkosto oli jo rakennettu, mutta monet liittymishalukkuutensa aiemmin ilmoittaneet eivät enää olleetkaan kiinnostuneita keskitettyyn vesihuoltoon liittymisestä. Vesihuoltolain liittymisvelvollisuuksia pidettiin kohtuuttomina ja niin vesiosuuskuntien puuhamiehet kuin ympäristönsuojeluviranomaisetkin saivat vastailla vihaisille kuntalaisille. Vireille tuli runsaasti vesihuoltolain mukaisia vapautushakemuksia, jopa kiinteistöiltä, jotka jo olivat tehneet vesiosuuskunnan kanssa liittymissopimuksen. Samalla monet vesiosuuskunnat ajautuivat taloudellisiin vaikeuksiin.

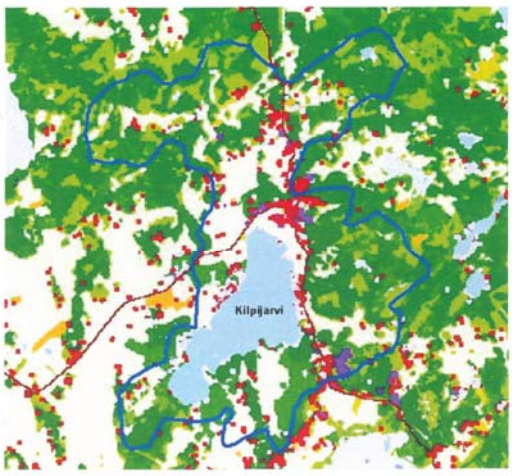
Vuoden 2015 lisäaika ja nyt eduskuntakäsittelyssä oleva uusin muutos ovat tyrehdyttäneet uudistushalukkuuden lähes kokonaan. Pääosin vaatimusten mukaisia jär-

jestelmiä on toteutettu vain uusiin tai peruskorjattaviin rakennuksiin. Kiinteistökohtaista neuvontaa saaneistakin vain harva on uudistanut jätevesijärjestelmänsä. Neuvontahenkilöt ovat kuvanneet ilmapiirin muuttuneen negatiivisemmaksi kuin aiempina vuosina. Enää ei usko minkäänlaiseen uudistustarpeeseen ja moni on valmis toimimaan vasta kun heidät viranomaisten valvontatoimin siihen pakotetaan.

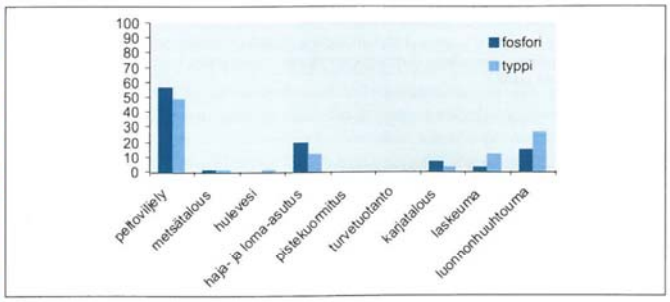
Ympäristönsuojeluviranomaisen työkentässä hajajätevesiasetuksen säätäminen 2003 näkyi jätevesihaitoista tulleiden toimenpidepyyntöjen ja vireillepanojen määrän romahtamisena. Naapurin jätevesistä ei enää haluttu tehdä valitusta, kun jätevesihaitan arvioitiin korjaantuvan siirtymäsäännösten puitteissa. Siirtymäaikaan tehtyjen muutosten seurauksena toimenpidepyyntöjen ja vireillepanojen määrä on jälleen alkanut lisääntyä. Jätevesistä aiheutuu haittoja etenkin tiiviisti rakennetulla haja-asutusalueella, jossa usein myös kiinteistöt ovat pieniä. Näillä alueilla myös rakennuskanta on usein melko vanhaa ja jätevesijärjestelmät ovat alkuperäisiä 70 - luvulla toteutettuja huonokuntoisia saostuskaivoja. Yleisin haitta naapurin jätevesijärjestelmästä on haju- ja viihtyvyyshaitta. Yleisiä ovat myös ojien liettyminen ja hygieniahaitat. Talousvesikaivojen pilaantuminen on jätevesistä aiheutuvista haitoista vakavin.

Vesistövaikutukset

Hajajätevesien paikallisia vesistövaikutuksia on alueellamme selvitetty järvikunnostushankkeiden yhteydessä. Tehtyjen selvitysten perusteella haja-asutuksen jätevesistä järviin tuleva ulkoinen kuormitus on merkittävä. Mäntsälän suurimmilla järvillä hajajätevesien osuus ulkoisesta kuormituksesta vaihtelee fosforin osalta 20% - 55% välillä ja typen osalta 10% - 35% välillä. Fosforikuormituksen osalta hajajätevedet ovat suurin tai heti peltoviljelyn jälkeen toisiksi suurin lähde. Typen osalta luonnonhuuhtoutuman ja laskeuman merkitys on suurempi.

Kuva 17. Kilpijärven valuma-alue maankäyttöineen. Mittakaava 1:55 000. Luvat SYKE, Genimap Oy (lupa L4659/02) ja SYKE (osittain MMM, MML, VRK). Ks. tulkinta-avain liitteessä 2.

Kuva 18. Kilpijärven ulkoinen fosfori- ja typpikuormitus jaettuna eri lähteisiin.

Kuva 1. Esimerkkinä vesistövaikutuksista on kuvassa Mäntsälässä sijaitsevan Kilpijärven valuma-alueen maankäyttö (asutus punaisella, pellot vaalealla ja metsäalueet vihreällä) ja Kilpijärven ulkoista kuormituksen jakautuminen eri lähteisiin. Kilpijärvi edustaa alueellemme tyypillistä järveä. Se on matala ja voimakkaasti kuormitettu rehevä järvi, jonka valuma-alueella on paljon haja-asutusta ja maataloutta. Järven paikallinen virkistyskäyttöarvo on suuri. (Lähde: Mäntsälän järvien kunnostuksen yleissuunnitelma, Uudenmaan ympäristökeskuksen raportteja 3/2008)

Hajajätevesien vaikutukset pienvesien (ojien, norojen ja purojen) vedenlaadulle on paikallisesti huomattavasti suurempi kuin vaikutukset järvien vedenlaatuun. Riittämättömästi puhdistettu jätevesi voi pienvesissä aiheuttaa paitsi kuormitusta myös hajuhaittaa, liettymistä sekä terveydellisen riskin.

Vaikutukset pohjavesiin

Keski-Uudenmaan alueella suurin osa yhdyskunnan vedenhankintakäyttöön soveltuvista pohjavesialueista on jo otettu vedenhankintakäyttöön. Voimakkaasti kasvavien kuntien on pystyttävä turvaamaan jatkossakin talousveden riittävyys ja hyvä laatu. Alueellamme pohjavesien suojeluun on siksi panostettu erityisesti. Myös keskitetyn vesihuollon toteuttamisessa on pohjavesialueet huomioitu. Pohjavesialueilla on kuitenkin edelleen paljon kiinteistöjä, jotka ovat omien jätevesijärjestelmien varassa.

Pohjaveden suojelun tarvetta on myös pohjavesialueiden ulkopuolella. Tiiviisti rakentuneilla alueilla talousvesikaivoissa näkyvät jätevesivaikutukset ja erityisesti talousveden hygieenisen laadun heikkeneminen on varsin yleistä.

Uudistamistarpeen sitominen alueen ominaisuuksiin

Hallituksen esityksessä on tunnistettu arkoina alueina pohjavesialueet ja vesistön ranta-alueet. Nämä ovat toki vesiensuojelun tavoitteiden kannalta kaksi kaikkein tärkeintä aluetta, joilla myös on tarpeen edellyttää muita alueita tiukempia puhdistusvaatimuksia. Näiden lisäksi myös tiiviisti rakennetuilla haja-asutusalueilla on niin pinta- kuin pohjavedensuojelunkin kannalta keskeinen merkitys.

Vesistön ranta-alueeksi on esitetty 100 metrin etäisyyttä vesilain mukaisesti määritellystä vesistöstä. Ainakin Keski-Uudellamaalla 100 metrin etäisyys on vesiensuojelun kannalta riittämätön. Ympäristönsuojelumääräyksissä määritetyn ranta-alueen keskeisenä kriteerinä on ollut vesiensuojelutavoitteiden lisäksi jätevesistä aiheutuva hygieniahaitta. Rajaus on tehty tilanteessa, jossa oletusarvoisesti myös sen ulkopuolella sijaitsevilla talouksilla on ollut olemassa velvoite parantaa jätevesijärjestelmäänsä asetetun määräajan puitteissa. Alueemme ympäristönsuojelumääräyksissä ranta-alue ulottuu pääsääntöisesti 150 – 200 metrin päähän rantaviivasta. Jos ympäristönsuojelumääräyksiä laadittaessa ranta-alueen rajauksen määrittämisen kriteerinä olisi ollut, että vain tällä alueella on vesiensuojelullinen tarve uudistaa jätevesijärjestelmät siirtymäajan puitteissa, olisi ainakin Keski-Uudellamaalla esitetty huomattavasti nykyistä suurempia etäisyyksiä. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää vesistöihin, joiden vettä käytetään juomaveden lähteenä, tehopohjaveden valmistukseen tai josta vettä imeytyy rantaimeytyksenä vedenottamolle.

Määritetäänpä metrimääräinen raja sitten minne tahansa, kiinteistön omistajilla täytyy olla saatavilla helposti havainnollistettavassa muodossa tieto siitä, koskeeko siirtymäaika heidän kiinteistöään vai ei. Purovesistöjen ja osittain myös pienten jokien osalta asian tämän selvittäminen ei nykyisellään ole helppoa.

Täysin tunnistamatta uudistustarpeen osalta ovat jääneet tiiviit haja-asutusalueet. Niillä ei välttämättä tarvita edellyttää tiukempia puhdistusvaatimuksia, mutta jätevesien käsittelyjärjestelmien uudistustarve on kuitenkin kiireellinen. Etäämpänäkin

ranta-alueesta oleva tiiviisti rakentunut alue aiheuttaa merkittävää vesistökuormitusta. Tiiviillä alueilla myös talousvesikaivojen pilaantumisen vaara on erityisen suurta. Jätevesijärjestelmien uusimisen määräaikaa ei saisi poistaa näiltä alueilta. Alueiden määrittämisessä voitaisiin hyödyntää esimerkiksi maankäyttö- ja rakennuslain suunnittelutarvealueiden määrityskriteereitä.

Muut uudistamistarpeen kriteerit

Hallituksen esityksestä on uusimistarve sidottu vain rakennuslupatarpeeseen ja muut jätevesijärjestelmän uusimistarpeen kannalta tärkeät kriteerit ovat jääneet huomioimatta. Uudistustarve voi liittyä, paitsi uudisrakentamiseen tai rakennuslupaa vaativaan peruskorjaukseen, myös jätevesijärjestelmän ikään, huonoon kuntoon sekä jäteveden määrää olennaisesti lisääviin kiinteistön käytössä tapahtuviin muutoksiin.

Asetuksen perustason puhdistusvaatimuksia täyttäviä järjestelmiä on kunnissa edellytetty yleisesti 90-luvun alkupuolelta lähtien. Suurin osa nyt uudistusta odottavista jätevesijärjestelmistä on tätä vanhempia eli rakennettu 60-, 70- ja 80-luvuilla. Nämä järjestelmät perustuvat pelkästään saostuskaivoihin, joita kiinteistöllä on rakennushetken vedenkäytön perusteella yhdestä kolmeen. Betonirenkaisten saostuskaivojen käyttöikänä pidetään 20-25 vuotta, joten vanhojen järjestelmien laskennallinen käyttöikä on jo ylitetty. Huonokuntoisten saostuskaivojen puhdistusteho on erittäin heikko ja siksi näistä kiinteistöistä aiheutuu moninkertaisesti uudempia kiinteistöjä enemmän kuormitusta. Lisäksi vain harvassa näistä vanhoista rakennuksista vedenkäyttö vastaa jätevesijärjestelmän alkuperäistä mitoitusta. Vanhimmat jätevesijärjestelmät tulisi edelleen edellyttää uusittavaksi määräajassa.

Uudistustarve tulisi jatkossakin kytkeä kiinteistökohtaisen jätevesijärjestelmän mitoitukseen. Suuret perhekoot ovat mm. uusperheiden lisääntymisen vuoksi yleistyneet. Merkittävästi muodostuvien jätevesien laatuun ja määrään vaikuttavat myös kiinteistön käyttötarkoituksen muutokset esimerkiksi elinkeinotoiminnan aloittaminen kiinteistöllä. Tällaisissa tilanteissa vanhan järjestelmän uusiminen on tarpeellinen. Mitoituksen ollessa liian pieni ei järjestelmä pysty käsittelemään muodostuvia jätevesiä riittävän tehokkaasti. Jätevesien käsittelyjärjestelmän uusiminen tulisi kaikilla alueilla sitoa sellaiseen rakennuksen laajentamiseen tai käyttötarkoituksen muutokseen, jolla on vaikutus jätevesien määrään tai joka mitoituslaskelman perustella edellyttäisi olemassa olevaa suurempaa jätevesijärjestelmää.

Poikkeamissäännökset

Viranomaisen toiminnan johdonmukaisuuden ja ennakoitavuuden kannalta jätevesijärjestelmästä aiheutuvaa pilaantumista ei ole perusteltua erottaa poikkeamispäätöksen harkinnasta. Poikkeamispäätös tulee jatkossakin perustua kokonaisharkintaan eikä sen myöntäminen saa perustua vain taloudellisiin näkökohtiin. Tilanne, jossa viranomainen myönnetyn poikkeuksen jälkeen joutuu aloittamaan valvontatoimet jätevesihaitan poistamiseksi, ei ole kenenkään edun mukainen.

Ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäväkenttä

Ympäristölainsäädäntö on viime vuosina ollut jatkuvassa muutostilassa. Lakeja on uudistettu ja muutettu aina vain tiiviimpään tahtiin jo ennen kuin aiempi muutos on edes saatu täytäntöönpantua. Tätä hajajätevesiasiaakin on nyt jo muutettu niin useasti, ettei sen täytäntöönpanoon kohta riitä innostusta edes viranomaisilla. Rakennusvalvontaviranomaiset miettivät mahdollisuutta rakennusjärjestyksellä poistaa jätevesijärjestelmät kokonaan ennakkovalvonnasta ja neuvontaa tekevät eivät uskalla varmuudella sanoa onko tämä nyt varmasti se lopullinen määräaika. Ympäristönsuojeluviranomaisten resurssit eivät jatkuvassa muutostilanteessa riitä hajajätevesien jälkivalvontaan.

Lopuksi

Harvaan rakennetuilla alueilla, joissa vesitöihin kohdistuva kuormitus on peräisin pääasiassa luonnonhuuhtoutumasta, ei jätevesienkäsittelyjärjestelmien uudistustarpeella ole vesiensuojelun kannalta ehkä kovaa kiirettä. Etelä-Suomen järvet ovat kuitenkin voimakkaasti ihmisen toiminnan kuormittamia ja niihin kohdistuu suuri virkistyskäyttöpaine. Täällä myös jätevesien käsittelyjärjestelmille olisi tarpeen tehdä kiireellisesti jotain, jotta lähivesiemme laatu voitaisiin turvata. Kun keskitetyn viemäröinnin laajentaminen haja-asutusalueille ei enää vesihuoltolain muutosten jälkeen ole todennäköistä, on vesiensuojelun kannalta erittäin tärkeää, että myös tiiviin haja-asutuksen alueet lisätään määräajan piiriin.

KESKI-UUDENMAAN YMPÄRISTÖKESKUS

Katariina Serenius
ympäristövalvontapäällikkö